

Славиша Јевтић, Никола Тошић Малешевић и Љубиша Младеновић, *Врмца*, књига 1-2, Културно-просветна заједница Србије и Удружење српских ратних добровољаца и ратника ратова 1804-2001, њихових потомака и поштовалаца „Хајдук Вељко“ Сокобања, (Библиотека Хроника села, бр. 425), Београд-Сокобања 2020, 366, 406 стр.

Сериозније и систематичније проучавање историје српског села и сеоског живота започето је крајем 19. века истраживањима неколицине тадашњих истакнутих научника, пре свих Јована Цвијића, и, касније, његових бројних ученика. Између два светска рата, овај племенити посао свео се, углавном, на покушаје појединих заљубљеника у своја родна села и крајеве.

Након Другог светског рата, дошло је до пренаглашеног демографског пражњења села и запостављања његове богате историје и културе, иако је то била основа историје и културе српског народа. Неретко се дешавало да сутадашње власти свесно уништавале архиве сеоских општина, а ретки ентузијастички су прошлост свог завичаја описивали, углавном, кроз учешће у Народно-ослободилачкој борби 1941 - 1945. године.

Иако је, пре свега захваљујући Сретену Вукосављевићу, при Српској академији наука и уметности, основан Институт за село, истраживање села и сеоског живота сводило се на проучавање проблема производње, технологије, удруживања, економије и сл. Тек почетком деведесетих година прошлог века, Одбор САНУ за проучавање села, са председником академиком Радомиром Лукићем, отпочео је са систематским објављивањем хроника српских села, које су рађене по утврђеном обрасцу и обухватале не само историју, него и демографију, етнологију, социологију, генеалогiju, културу, религију, спорт, просветне и здравствене прилике и сл. Важно је истаћи и податак да је, у последњих тридесетак година, у едицији *Хронике села*, изашло из штампе око 500 монографских издања, везаних за дату проблематику.

Волуминозна хроника подртањског села Врмце, подељена у два тома, дело је тројице аутора – Славише Јевтића, Николе Тошића Малешевића и Љубише Младеновића, везаних не само рођењем и пореклом за ово место, него и великом приврженошћу за свој завичај и претке. Уз летимично листање стотина страница овог дела (које је

објављено у едицији *Хроника села*, као редовно издање, под бројем 425), и стручњаку и лаику се одмах намеће мисао да је реч о узорној хроници једног српског села, писаној перима искрених и вредних завичајаца. Сва тројица аутора, различите наобразбе и генерације, следећи националну мисију Вука Стефановића Караџића, Јована Цвијића, Тихомира Ђорђевића и других, успели су да, сваки на свој начин, прикажу село Врмцу.

Утисак је да ова монографија, по значају и вредности, далеко превазилази устаљене шаблоне из едиције *Хронике села*, тј. да представља оригинално научно дело, обogaћено многим детаљима, од пуне уверљивости изнетих података, базираних на оригиналној архивској грађи и релевантној литератури, преко сликовитих сећања Врмџана, до изузетно успешних и пригодних стихова једног од аутора, посвећених овом селу, што даје овом делу и књижевну црту.

Задатак који су, пред себе, поставили аутори био је обиман и захтеван и, истовремено, веома сложен по методолошком приступу грађи, која је морала бити прегледно изложена, са осећајем за историјске ритмове, који су управљали животом села. Користећи бројну литературу, али и износећи резултате својих мултидисциплинарних истраживања, односно свodeћи исте на монографску дескрипцију, аутори су изнели корисне и занимљиве податке за проучавање прошлости српског села.

Прва књига ове студије, после уводних песама и пригодне здравице (стр. 5-27), садржи *Предговор* (стр. 28-30) и три поглавља. У првом поглављу *О Сокобањи и Сокобањској котлини* (стр. 31-112), сазнајемо све о ближем окружју села Врмце, Сокобањи и Сокобањској котлини, док се, у другом поглављу *Врмца. Географски појмови (топоними) и хидрографија* (стр. 113-122), износе подаци о самом селу, и то географски појмови, кроз топониме и хидрониме. Трећа глава прве књиге *Фамилије, пописи становништва и пореских глава, куће, одевање, исхрана, здравство, народне игре, говор и усмено народно стваралаштво* (стр. 123-342) најобимнија је и даје нам мноштво података о врмџанским фамилијама (родовима и породицама), изузетно педантне и вишеструко значајне пописе становништва села, почев од 1466. до наших дана, али и о одевању, народним играма и обичајима, све до оригиналног врмашког јеловника.

Друга књига ове монографије има шест поглавља и наставља документарно-књижевну причу о Врмци кроз четврти део *Црква, календар, значајни црквени и државни празници и дани сећања, обичаји, веровања, бајалице, клетве и благослови* (стр. 13-158), где се

износи црквени живот, али и бројна веровања, бајалице, клетве и благослови. Следи пето поглавље *Прошлост, учешће у бунама, устанцима и ратовима и имена страдалих* (стр. 159-260), које казује о учешћу становника села у бунама, устанцима и ратовима, у којима историја српског народа није оскудевала, нажалост. Ту су и поменици пострадалих Врмџана у овим дешавањима.

Шести део *Привредне делатности и привредне зграде* (стр. 261-296) бави се привредним животом, док седмо поглавље *Школство, спорт и установе културе* (стр. 297-336) покрива просветне прилике, спорт и културу. Осмо поглавље *Познати Врмџани* (стр. 337-354) третира животописе знаменитих синова врмџанских, док последње, девето поглавље *Врмџа, пример развоја српског села у 21. веку* (стр. 355-378) врло упечатљиво и прозорљиво приказује садашњи тренутак у Врмџи, називајући је селом 21. века. А као својеврсни специјални додатак следи и права филолошка посланица, оригинални *Врмашки речник* (стр. 367-378).

На крају оба дела ове коректно дизајниране и одштампане књиге, обogaћене бројним фотографијама, налази се попис извора и литературе, као и биографије аутора.

Монографија села Врмџа писана је зналачки, али и душом и срцем, и, као таква, представља једну узориту историјску, антрополошку, етнологску, социолошку и карактеролошку студију о нашем сеоском животу, уз натукницу да има обележје и занимљивог књижевног штива. Стога, може служити на част и њеним ауторима, али и свим Врмџанима и Врмџанкама.

Нинослав Станојловић